

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η απεικόνιση της αστικής ζωής και η εικόνα της
γυναίκας στο Παρίσι του 19^{ου} αιώνα, στην τέχνη του
Ιμπρεσιονισμού

Μαρία Κλαβαριώτη

Λεμεσός 2023

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μαρία Κλαβαριώτη, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής διατριβής από το Τμήμα Καλών Τεχνών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Το μεταπτυχιακό αυτό ξεκίνησε για μένα διστακτικά. Μετά από 15 χρόνια εργασίας, η επιστροφή στις αίθουσες διδασκαλίας σε ένα θέμα αλλιώτικο από τις φυσικές επιστήμες, φάνταζε ως κάτι δύσκολο. Τίποτα όμως δεν είναι πραγματικά δύσκολο. Ο βαθμός δυσκολίας αποτελεί μια συνθήκη του μυαλού, που κάποιος την έχει ήδη προκαθορίσει για τον εαυτό του και κάπως έτσι πορεύεται μαζί της. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος οι συνθήκες έγιναν ακόμη πιο ιδιαίτερες. Η έναρξη της πανδημίας σε συνδυασμό με την εγκυμοσύνη μου, δημιούργησαν ένα περιβάλλον διαρκούς υπερ-προσπάθειας για την ολοκλήρωση του προγράμματος. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στον Δρ Δανό, στη Δρ Μόσχου και στη Δρ Κυπριανίδου, για τη στήριξη, την κατανόηση, τη συμπαράσταση, τη συνεχή επικοινωνία, καθώς και για τις πολύτιμες συμβουλές τους καθοδόν της ολοκλήρωσης των μαθημάτων του προγράμματος και της παρούσας διατριβής. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον αγαπημένο μου πατέρα για την πνευματική συντροφιά που μου κρατούσε η αγάπη του για την ιστορία, που κάπως τη μοιράστηκα μαζί του και έμαθα να την αγαπώ εξίσου, για τις ατέλειωτες συζητήσεις μας περί ποίησης και ζωγραφικής και για την αγάπη του για τα βιβλία και τη γνώση, που με τόση προθυμία μοιραζόταν απλόχερα με τους μαθητές του, με τους φίλους του, με την οικογένεια του. Παρόλο που η φυσική του παρουσία απουσίαζε κατά την αποπεράτωση της διατριβής αυτής, η πνευματική του παρουσία ήταν παρούσα με κάθε δυνατό τρόπο. Τη μητέρα μου, παντοτινό συμπαραστάτη, με κάθε τρόπο σε ό,τι και εάν αποφασίσω να κάνω. Τον σύντροφο μου, που με κάποιο διαβολικό τρόπο, πιστεύει πάντοτε στα όνειρά μου λίγο πιο πολύ από μένα. Τέλος τον μικρό μας Άρη που μου κρατούσε συντροφιά από την πρώτη στιγμή ύπαρξής του, καθοδόν της πορείας αυτής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Παρίσι του 19^{ου} αιώνα γνώρισε ριζικές αλλαγές ως προς τις υποδομές της πόλης. Ο Georges Haussmann υπό τις οδηγίες του Ναπολέοντα Βοναπάρτη πραγματοποίησε ένα τεράστιο πρόγραμμα αστικής ανανέωσης με τη δημιουργία μεγάλων βουλεβάρτων, πάρκων και δημόσιων έργων, που συνήθως αναφέρεται ως η ανακαίνιση του Παρισιού από τον Haussmann. Εν τω μεταξύ, ο Charles Baudelaire έγραψε τη θεωρία του περί νεωτερικότητας για την ομορφιά και έκανε έκκληση για τον σύγχρονο ζωγράφο, τον ζωγράφο των ηθών της εποχής, τον οποίο αναγνώριζε στον Eugène Delacroix ως προς τα θέματα και την τεχνική του, και αργότερα στον Constantin Guys, πολεμικό ανταποκριτή και ζωγράφο. Ένα ζωγράφο στον οποίο εντόπιζε το νεωτερικό στοιχείο που έψαχνε όσον αφορά στην τεχνική του. Δηλαδή, τον τρόπο που παρατηρούσε τον κόσμο γύρω του και στη συνέχεια δημιουργούσε σκίτσα που έμοιαζαν με προσχέδιο. Κατά μια διαβολική ανατροπή της μοίρας και του χρόνου, ο Édouard Manet, ένας από τους πρωτοπόρους της εποχής, που αποφάσισε να κάνει τη μεγάλη στροφή στη ζωγραφική του καριέρα απορρίπτοντας την ακαδημαϊκή ζωγραφική και αλλάζοντας εντελώς τα θέματα που επέλεγε να απεικονίσει με σκοπό να αιχμαλωτίσει τη νέα πόλη του Παρισιού που δημιουργήθηκε, δεν αναγνωρίστηκε από τον Baudelaire (την εποχή που ζούσε). Σε αυτό το νέο σκηνικό, όχι μόνο φυσικό αλλά και πνευματικό (στη λογοτεχνία, την ποίηση και τις καλές τέχνες) προοδευτικοί καλλιτέχνες διαμόρφωσαν μια μικρή ομάδα και αποφάσισαν να εκθέσουν τα έργα τους ξεχωριστά από την επίσημη ετήσια έκθεση του Salon, σε μια προσπάθεια να διεκδικήσουν την καλλιτεχνική τους ανεξαρτησία και ελευθερία. Αυτή η μικρή ομάδα, της οποίας οι κύριοι εκπρόσωποι ήταν οι Edgar Degas, Pierre-Auguste Renoir, Claude Monet, Camille Pissarro, Berthe Morisot, Gustave Caillebotte, Alfred Sisley και Mary Cassatt, αποτέλεσε την ομάδα των Ιμπρεσιονιστών. Περιέργως και παρόλο που ο Manet θεωρούνταν ως ηγέτης και υποστηρικτής τους, δεν συμμετείχε ποτέ στις οκτώ εκθέσεις των Ιμπρεσιονιστών που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1874-1886. Οι Ιμπρεσιονιστές χαρακτηρίζονταν από την ιδιαίτερη τεχνική τους, τη χρήση του χρώματος και την απεικόνιση του φωτός και οι περισσότεροι εξασκούσαν στη ζωγραφική en-plein air, ενώ κάποιοι από αυτούς περνούσαν τη μέρα τους παρατηρώντας τον κόσμο γύρω τους και ζωγραφίζοντας στα στούντιο τους. Όλοι επέλεξαν ρεαλιστικές σκηνές της σύγχρονης ζωής: στο καφέ, το θέατρο, την όπερα, τους χορούς, τα πάρκα, τις νέες λεωφόρους, τα νέα χαρακτηριστικά της πόλης όπως ο σιδηρόδρομος, δραστηριότητες κοντά στον Σηκουάνα κ.λπ., απεικονίζοντας τις «τραγικές» φιγούρες της καθημερινότητας της παρισινής κοινωνίας. Η ζωή στο Παρίσι του 19^{ου} αιώνα είχε υποστεί ριζικές αλλαγές, με τη χειραφέτηση των γυναικών να είναι σε εξέλιξη. Η Νέα Γυναίκα που δημιουργήθηκε κέρδιζε συνεχώς

δικαιώματα από την Κυβέρνηση, παρέχοντάς της ανεξαρτησία σε οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς τομείς, προωθώντας έτσι την ισότητα της με τους άνδρες. Η Νέα Γυναίκα παρουσιάζεται με διαφορετικούς τρόπους από τους Ιμπρεσιονιστές ζωγράφους και με πιο ενδιαφέρον τρόπους από τις γυναίκες ζωγράφους του Ιμπρεσιονισμού, που θεωρούνταν οι ίδιες ως πρότυπα της Νέας Γυναίκας της εποχής τους.

Λέξεις κλειδιά: 19^{ος} αιώνας, Παρίσι, Ιμπρεσιονισμός, Εικόνα Γυναίκας, Ανδρική Ματιά

ABSTRACT

Paris in the 19th century went through radical changes as far as the infrastructure of the city. Georges Haussmann, under the instructions of Napoleon Bonaparte, carried out a massive urban renewal programme of new boulevards, parks and public works, commonly referred to as Haussmann's renovation of Paris. Meanwhile, Charles Baudelaire was expressing his modern theory for beauty, and pleaded for the contemporary painter, the painter of modern times and morals, which he recognized in Eugène Delacroix as far as his subjects and technic, and later on in Constantin Guys, a war correspondent and water color painter; Guy's way of observing the world around him and then creating draft-like sketches appeared to the poet as the new element he was searching. By a diabolical twist of fate and time, Édouard Manet, one of the pioneers of the time, who decided to make the big turn in his painting career away from academic painting, by changing completely his painting themes to capture the new city of Paris, was not recognized by Baudelaire (at the time he lived). In this whole new scenery that formed, not only physical but spiritual as well (in literature, poetry and the fine arts) some progressive artists formed a small group and decided to exhibit their works separately from the official annual exhibition of the Salon, in an attempt to claim their artistic independence and freedom. This small group, whose prominent members were Edgar Degas, Pierre-Auguste Renoir, Claude Monet, Camille Pissarro, Berthe Morisot, Gustave Caillebotte, Alfred Sisley, Mary Cassatt, formed the Impressionist group. Strangely enough and although Manet was considered as their leader and supporter, he never exhibited in the eight Impressionist Exhibitions that took place between 1874-1886. The Impressionists had a characteristic technique of painting, use of color and depiction of light and most of them were practicing en-plein air painting while others spent their days observing the world around them and painting in their studios. They all chose realistic scenes of modern life: in the cafe, the theatre, the opera, balls, parks, and the new boulevards, depicting the new characteristics of the city like the railroad, activities near the Seine etc., and portraying the "tragic" figures of the everyday Parisian society. Life in Paris of 19th century was going through radical changes, with the emancipation of women already in process. The *femme nouvelle* was gaining new rights by the Government, aiming towards independence in economic, social and political terms, thus promoting her equality with men. The *femme nouvelle* is presented in different ways by the Impressionist painters and in more interesting ways by women Impressionist painters who were themselves considered as role models of the new woman of their time.

Key words: 19th century, Paris, Impressionism, Image of Women, Male Gaze

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το Παρίσι στον 19 ^ο αιώνα: Μια νέα πόλη γεννιέται.....	3
1.1 Ιστορικό-πολιτική εισαγωγή	3
1.2 Η αναδόμηση του Παρισιού.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η αισθητική θεωρία της νεωτερικότητας του Charles Baudelaire και το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού	15
2.1 Charles Baudelaire και νεωτερικότητα	15
2.2 Ο καλλιτέχνης ως περιπλανητής (flâneur) και ως ζωγράφος των ηθών.....	16
2.2.1 Ιστορικό-λογοτεχνικό πλαίσιο.....	16
2.2.2 Ο περιπλανητής στο Παρίσι του 19 ^{ου} αιώνα.....	20
2.2.3 Ο ζωγράφος των ηθών.....	21
2.3 Ο σύγχρονος καλλιτέχνης και η έλλειψη φαντασίας.....	26
2.4 Baudelaire, Manet και οι Ιμπρεσιονιστές.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ο κόσμος των Ιμπρεσιονιστών.....	38
3.1 Το χρονολόγιο του Ιμπρεσιονισμού.....	38
3.1.1 Η ανατολή μιας νέας εποχής (1863-1873).....	42
3.1.2 Ζωγραφική <i>en plein-air</i>	48
3.1.3 Οι εκθέσεις των Ιμπρεσιονιστών (1874-1886).....	50
3.2 Η αποτύπωση της νέας πόλης από τους Ιμπρεσιονιστές.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η εικόνα της γυναίκας στα έργα των Ιμπρεσιονιστών.....	80
4.1 Η γυναίκα στο Παρίσι του 19 ^{ου} αιώνα.....	80
4.2 Η αντρική ματιά (The male gaze).....	85
4.3 Εικόνες γυναικών.....	97
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	112
ΕΙΚΟΝΕΣ.....	116